

A norvég fatemplomok titka

Hová lettek a fatemplomok Európában? S miért maradtak meg a norvég fatemplomok?

Európa erdőkben gazdag volt ezer éve. Ezért főként fatemplomok épültek egészen addig, míg az 1100-as évektől a kőtemplomok vették át a szerepet. De hová lettek a fatemplomok?

Megtalálták a nyomaikat. Leásva a földbe. Hogy viharos szél fel ne döntse őket, ezért a falak deszkáit pár lábnyi mélyre a földbe ásták. Így aztán valóban stabilan állt a templom. De mint az olvasó biztosan sejti, a nedvesség miatt lassan elkorhadtak a deszkák, s a templom tönkrement. Vagy összeomlott, vagy lebontották. Mindenesetre, különösen Franciaországban, több ilyen földben rejtőző templomdeszka maradványokat találtak. Mindez tehát az 1000 körüli években történt.

Ugyanekkor Norvégiában is sok fatemplom épült, kilencszázról beszélnek a szakemberek. Mára már csak 28 maradt, mindegyik épségben.

Több kérdés merül fel: Hová lett a többi? És hogy maradt meg ez a 28? S hogy került egy ilyen templom Lengyelországba? Miért nem korhadtak el a norvég fatemplomok, amiket stavkirkének neveznek. A stav az rudat, oszlopot jelent. Magyarul ezeket oszlop-, vagy gerenda templomnak nevezhetjük.

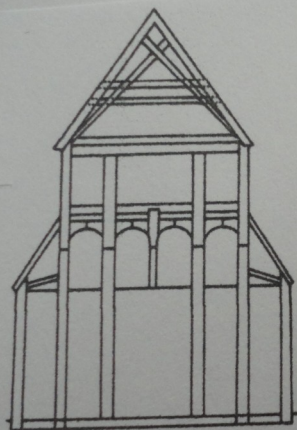

Lom temploma a Gubrandsdalból

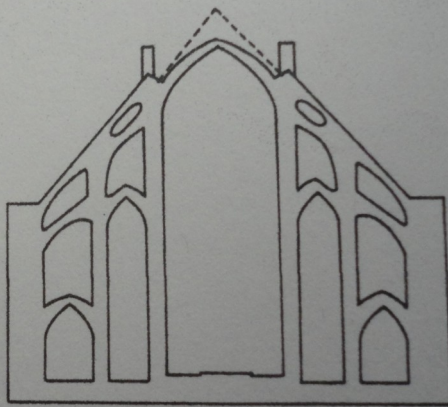
Vegyük sorra a kérdéseket. Hova lett a sok templom? Mivel ezek katolikus korban épültek, a reformáció bevezetésekor nem sokra becsülték őket, és nagyon sokat lebontottak, mivel nagyon jó építőanyagot jelentett a sok faanyag. Számatalan leégett. De amikor már csak 28 maradt, akkorra a régiségeket is kezdték megbecsülni, s komolyan védték a maradékot. Megjegyezhetjük, hogy a Kárpátokban is van pár szép fatemplom, de azok 500 évvel később épültek.

De hogy került egy közülük Lengyelországba? Volt egy kis templom Vang községben. 1800 körül a hívek száma megnőtt, s nem fértek be a templomba. 1832-ben elhatározták, hogy lebontják, és a használható faanyagot is felhasználva építenek egy nagyobbat. I.C. Dahl, a norvégok nagy tájképfestője ezt barbárságnak tartotta, mert akkoriban már rájöttek a régi emlékeket becsülők, hogy a maradék stávkirkéket óvni kell. Ezért saját pénzén megvette a templomot. Dahl, mint a drezdai művészeti akadémia professzora, már Európában is elismert festő volt. Elmesélte a porosz királynak, IV. Friderich Wilhelmnek, hogy van egy temploma, nem venné-e ezt át öfelsege, s majd felépíthetné a potsdami birtokán? A király hajlandó volt erre, így a darabokra szedett templomot először leszállították egy fjordhoz, ott hajóra rakták, ami el is vitte Potsdamig. De végül is nem Berlin mellett, hanem egy sziléziai kis faluban, Karpaczban állították fel szépen restaurálva. Ma is látványosság ott.

Mindez csak töténelmi mese. Az izgalmas kérdés az, hogy míg Európában az összes fatemplom tönkrement, miért maradt meg Norvégiában. Ennek több oka is van. Ugyanis

Urnes, ca 1130

Bourges ca 1200

a fa igen erős anyag, ha szárazon tartják. Ezer évig is eláll. Ami a fát külön osztályba sorolja, elkülöníti a többi építőanyagtól (kő, téglá, acél, vasbeton), az a súlyához képest mért ereje. Fajsúly szerint összehasonlítva a fa erősebb, mint az acél, és nagyjából ugyanolyan merev. Minden építőanyag közül a fát a legkönnyebb megmunkálni és eresztéssel összefogni.

Egy épületnek először is a saját súlyát kell elbírnia. Ha megnézzük az urnesi stavkirke keresztmetszetét, (baloldali ábra) könnyű szerkezetet látunk, mivel a fa erejéhez képest könnyű. Az 1200-as évekből származó bourgesi katedrális oldalról támaszpillérekkel kellett megerősíteni, hogy a fal ki ne dőljön a tető súlya alatt. Ilyen minden gót katedrális. (jobboldali ábra) A fának ezenkívül van még egy szubmikroszkópikus szerkezeti tulajdonsága, ami egyetlen vetélytársának sincs meg. Ugyanis az, hogy a fa meg tud állítani egy kívülről behatóló repedést. Az acélból készült tengerjáró hajók építőinek lidércálma egy olyan repedés, ami végigfut az acélban. A Lloyd hajóbiztosító társaság statisztikája 1950 és 1966 között 27 nagy tengerjáró hajó ilyen okból való elvesztését tartja számon. A hajók a nagy hullámokban egyszerűen kettőtörtek. Az ilyen kettőtörés egy kis repedéssel kezdődik, ami hasadássá növekszik. A fa nem így viselkedik. Bár könnyen megrepedezik, ha nedvesség után kiszárad, de egy-két repedés még nem vezet katasztrófális következményekhez. Ha közelebről szemügyre vesszünk egy régi faházat, vagy akár egy ásó nyelét, az tele lehet kisebb-nagyobb repedésekkel, mégsem dől össze a ház, vagy nem törik el az ásó nyele.

De ne mélyedjünk bele az anyag atomos és molekuláris szerkezetébe. Elégedjünk meg annyival, hogy míg az acél vagy kő kristályos szerkezetű végigfut egy repedés, addig a fa rostjaira merőlegesen indul repedés megtorpan, mintegy "belefullad" a rostokba. A fa így nézve minden másnál erősebb. Kibírt 1000 évet hóban, esőben, míg az Eiffel torony aligha fog állni ezer évig.

De hogy állt ellen ezer évig ez a 28 templom a fa legnagyobb ellenségének, a nedvességnek? Fontos volt a rendszeres pácolás, kátrányozás. De a földben állandó nedvesség lehet. Ekkor jött egy zseniális ötlet: Ne érjen a templom a földhöz. Ezt úgy érték el, hogy nagy, lapos sarokkövekre óriás gerendákból alapkeretet ácsoltak, s ezen nyugszik az egész templom. Így a templom alatt a szél szabadon fúj, szárazon tartva a földet is, fát is, és egyúttal a szél döntőgető ereje is megcsappant. Milyen egyszerű és zseniális ötlet. Nagy veszély a tűz is. Sajnos ez ellen nem volt védelem, sok templom lett az áldozata.

Nem kell elutaznunk Oslóból, hogy szép stavkirkét láthassunk. A Gol templomot 1884-ben lebontották és felajánlották az akkori svéd-norvég királynak, II. Oscarnak, akinek nagy történelmi gyűjteménye volt. Állítólag a világ legelső szabadtéri múzeum-faluja volt a Bygdøy-i birtokán. A király el is fogadta az ajándékot, így az ő tulajdona lett, de azzal a kikötéssel, hogy a templom örökre a mindenkori király tulajdona marad. Mikor 1905-ben a svéd-norvég unió felbomlott, akkor ez a birtok a város tulajdona lett, s ez a mai Néprajzi Múzeum (Norsk Folkemuseum). De a templom továbbra is a királyé. Érdemes megnéznünk, mert a 28 megmaradt templom között ez az egyik legszebb.